

ЛІТЕРАТУРА

1. Аносов И. П. Человек в антропологическом измерении / И. П. Аносов, Д. И. Дубровский, С. В. Кулешов // Под ред. В. И. Жукова и Ю. П. Свириденко. – М.: Скрипторий, 2002. – 400 с.
2. Гончаренко С. У. Українській педагогічний словник / С. У. Гончаренко – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
3. Днепров Э. Д. Ушинский и современность / Э. Д. Днепров. – М.: Издат. дом ГУ ВШЭ, 2007. – 232 с.
4. Лесгафт П. Ф. Избранные педагогические сочинения / П. Ф. Лесгафт. – М.: Педагогика, 1988. – 400 с.
5. Максименко С. Д. Психологія в соціальній та педагогічній практиці: методологія, методи, програми, процедури: [навч. посібн. для вищ. шк.] / С. Д. Максименко. – К.: Наукова думка, 1998. – 216 с.
6. Никитюк Б. А. Педагогическая антропология: [учеб. пособ. для студ. пед. завед.] / Б. А. Никитюк. – М.: Издат. центр «Академия», 2001. – 208 с.
7. Слободчиков В. И. Основы психологической антропологии. Психология человека: Введение в психологию субъективности: [учеб. пособ. для вузов] / В. И. Слободчиков, Е. И. Исаев. – М.: Школа-Пресс, 1995. – 384 с.

А. И. Черкашин

ФОРМИРОВАНИЕ ЛИЧНОСТИ СОТРУДНИКОВ ОВД В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ МВД УКРАИНЫ В КОНТЕКСТЕ АНТРОПОЛОГИЧЕСКОЙ ПАРАДИГМЫ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Статья посвящена формированию личности сотрудников ОВД в высших учебных заведениях МВД Украины в контексте антропологической парадигмы. Сущность антропологической парадигмы в высших учебных заведениях МВД Украины состоит в мировоззренческой, гносеологической, теоретической и практической ориентации на личности будущих сотрудников ОВД, как главной цели и ценности.

Ключевые слова: личность, работники органов внутренних дел, антропологическая парадигма, высшие учебные заведения, Министерство внутренних дел.

A. I. Cherkashyn

FORMATION OF POLICE OFFICERS' PERSONALITY IN UKRAINIAN HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS OF MIA IN THE CONTEXT OF ANTHROPOLOGICAL PARADIGM: THEORETICAL ASPECTS

The article deals with the formation of police officers' personality in higher educational establishments of MIA of Ukraine in the context of anthropological paradigm. This formation should be conducted on the basis of anthropological paradigm for many reasons. Investigation of emotions is an important part of modern psychological anthropology. Its conclusions about relations between emotions and cognitive aspects of cultural scheme and cultural script have to be learnt by anthropology. The essence of the anthropological paradigm in higher educational establishments of MIA of Ukraine is philosophical, epistemological, theoretical and practical orientation on personalities of future police officers as the main purpose and value.

Keywords: personality, police officers, anthropological paradigm, higher education institutions, the Ministry of the interior affairs

Подано до редакції 17.05.2013

УДК: 159.923.2

Ю.Г. Черножук

КРЕАТИВНА ОСОБИСТІТЬ: ІНДИВІДУАЛЬНЕ Й ТИПОВЕ

У статті показано, що особистість людей, які більш схильні до творчості, має певні відмінності у порівнянні із особистістю тих, хто є менш схильним до неї. Креативну особистість відрізняє більш високий рівень вербальної та невербальної креативності, допитливості, творчого мислення, творчого ставлення до обраної професії, автономності у діях.

Ключові слова: риси особистості, креативна особистість, креативність, рівень креативності.

Розвиток творчої особистості є однією з нагальних проблем сучасного суспільства. Її вирішення потребує дослідження психологічних особливостей людей, що прагнуть до творчості та є творчо активними. Універсальною рисою, що поєднує цих людей, є креативність (загальна здібність до творчості). Креативна особистість – це складне, багатопланове, неоднорідне

явище. Її дослідженням у різні часи займалися Т. Амабайл, Ф. Баррон, Д. Б. Богоявленська, В. Ф. Вишнякова, М. Воллах, Дж. Гилфорд, Н. Коган, А. Маслоу, О. М. Матюшкин, С. Медник, Р. Мэй, К. Роджерс, С. Л. Рубінштейн, Р. Стернберг, Б. М. Теплов, Е. Торренс, З. Фрейд, Д. Харрінгтон, К. Юнг та ін. Серед психологічних підходів до ви-

вчення креативної особистості найбільш плідними вважаються психоаналітичний (З. Фройд) та психометричний (Е. Торренс). Широко відомими є концепції «самоактуалізації» (А. Маслоу); «когнітивної функціональної надлишковості» (В. М. Дружинін); «інтелектуальної ініціативи» (Д. Б. Богоявленська) та ін.

У сучасній психології відсутнє універсальне розуміння поняття «креативна (творча) особистість». Виходячи з мети й завдань дослідження, ми обрали визначення творчої особистості як такої, що схильна до нестандартних способів розв'язання задач, здатна до оригінальних й нестандартних дій, відкриттю нового, створенню унікальних продуктів [4].

Відомо, що креативність є відносно стійкою рисою, вона виявляється у різних сферах діяльності та є однією із системоутворювальних характеристик особистості, тому творча особистість гіпотетично має якісно своєрідну структуру. Незважаючи на суттєві досягнення у її вивченні, питання щодо індивідуально-психологічних особливостей креативної особистості, на наш погляд, залишається недостатньо дослідженим. Саме цим визначається вибір теми нашої роботи. **Об'єктом** дослідження є якості креативної особистості, **предметом** - показники креативності та риси особистості, що гіпотетично пов'язані з ними.

Мета дослідження полягає у здійсненні пошуку індивідуально-психологічних особливостей особистостей з різним рівнем креативності. Відповідно до мети було визначено **завдання** дослідження: здійснити теоретичний аналіз психологічних наукових праць стосовно креативності; обрати методи й методики дослідження, відповідні його меті; здійснити емпіричне дослідження, провести математичну обробку й психологічну інтерпретацію отриманих результатів. **Гіпотеза** дослідження полягає у наступному: особистість досліджуваних, які схильні до творчості (креативи), має низку суттєвих відмінностей у порівнянні з особистістю тих, хто до творчості не схильний (не креативи). У процесі збору та обробки матеріалу для нашої статті брала участь випускниця відділення перепідготовки кадрів зі спеціальності «Психологія» факультету післядипломної освіти та роботи з іноземними громадянами О. М. Свистула.

Методика та організація дослідження

З метою вивчення індивідуально-типологічних особливостей креативної особистості було сформовано вибірку досліджуваних у кількості 92 осіб різної статі. Вік досліджуваних становив від 18 до 60 років. Серед них були студенти і фахівці різних професій (менеджери, архітектори, педагоги і т.п.). Для вирішення завдань дослідження було використано наступні методи:

1) теоретичні - зіставлення узагальнених наукових даних, за допомогою яких було проведено теоретико-методологічний аналіз стану дослідження проблеми особистості креатива у сучасній психології;

2) емпіричні - тестування, бесіда, спостереження, які було застосовано з метою вивчення особистості

досліджуваних. У процесі емпіричного дослідження було використано комплекс діагностичних методик:

- методика «Фрайбурзький багатофакторний особистісний опитувальник (FPI)» Й. Фаренберга та ін. (адапт. О. О. Крилова та Т. І. Рогинського). Параметри: нейротичність (НР), спонтанна агресивність (СА), депресивність (ДП), дратівливість (ДР), товарищескість (ТВ), урівноваженість (УР), реактивна агресивність (РА), сором'язливість (СОР), відкритість (ВД), екстраверсія – інтроверсія (ЕІ), емоційна лабільність (ЕЛ), маскуліність – фемінінність (МФ) [2];

- методика «Рівень самоактуалізації (САМОАЛ)» А. В. Лазуткіна (адапт. Н. Ф. Каліної). Параметри: орієнтація у часі (ОЧ), цінності (ЦН), погляд на природу людини (ПОГ), потреба у пізнанні (ПП), креативність (КР), автономність (АВТ), розуміння себе (СР), спонтанність (СН), аутосимпатія (АС), гнучкість у спілкуванні (ГНС), контактність (КОН), загальний коефіцієнт само актуалізації (ЗКС);

- методика «Креативність» Н. Ф. Вишнякової. Параметри: творче мислення (ТМ), допитливість (ДОП), оригінальність (ОР), уява (УВ), інтуїція (ІН), емоційність, емпатія (ЕМ), почуття гумору (ГУМ), творче ставлення до професії (ТП) [3];

3) статистичні – обробка та узагальнення результатів емпіричного дослідження з використанням комп'ютерного пакету SPSS 13.0 for Windows. З метою обробки отриманих за допомогою емпіричного дослідження даних було використано кількісний (кореляційний) та якісний (метод таблиць) аналіз отриманих даних.

Результати дослідження та їхнє обговорення

Кількісний (кореляційний) аналіз (вибірка n=92) дозволив встановити характер зв'язків між різними параметрами особистості. З'ясувалося, що частина з них мають між собою значущі додатні зв'язки на 1% рівні. У такий спосіб СА (спонтанна агресивність) корелює з УВ (уява) та ЕІ (екстраверсія-інтроверсія); ДП (депресивність) з НР (нейротичність); ДР (дратівливість) з НР (нейротичність); ТВ (товарищескість) з ДОП (допитливість); ГУМ (почуття гумору), ТП (творче ставлення до професії), ЕІ (екстраверсія-інтроверсія); ЕЛ (емоційна лабільність) з НР (нейротичність), МФ (маскуліність-фемінінність) з ДОП (допитливість).

Деякі з параметрів мають значущі додатні зв'язки на 5% рівні. Так СА (спонтанна агресивність) корелює з ДОП (допитливість), ТМ (творче мислення) та НР (нейротичність); ДР (дратівливість) з ЕІ (екстраверсія-інтроверсія); РА (агресивність) з УВ (уява) та НР (нейротичність); СОР (сором'язливість) з НР (нейротичність), ВД (відкритість), ОР (оригінальність) та Е (емоційність, емпатія); ЕІ (екстраверсія-інтроверсія) з ДОП (допитливість); ОР (оригінальність) з ЕІ (екстраверсія-інтроверсія); ДОП (допитливість) з ЕІ (екстраверсія-інтроверсія); ІН (інтуїція) з ЦН (цінності), ПП (потреба в пізнанні), РС (розуміння себе), АС (ауто-

симпатія), КОН (контактність); ТП (творче відношення до професії) з ЕІ (екстраверсія-інтроверсія).

Велика кількість параметрів мають між собою значущі від'ємні зв'язки на 1% рівні. У такий спосіб СА (спонтанна агресія) корелює з АС (аутосимпатія); ДР (дратівливість) з ЗКС (загальний коефіцієнт самоактуалізації), ОЧ (орієнтація в часі), ПОГ (погляд на природу людини), КР (креативність), з АВТ (автономність), СН (спонтанність), РС (розуміння себе), АС (аутосимпатія), КОН (контактність), ГНС (гнучкість у спілкуванні), СОР (сором'язливість) корелює з ІН (інтуїція), СОР (сором'язливість), ТМ (творче мислення), СОР (сором'язливість) з ГУМ (почуття гумору), СОР (сором'язливість) з ТП (творче відношення до професії), ЕЛ (емоційна лабільність) з ЗКС (загальний коефіцієнт самоактуалізації), МФ (маскуліність-фемінність) з НР (нейротизм).

Решта параметрів мають значущі від'ємні зв'язки на 5% рівні: СА (спонтанна агресивність) з ЗКС (загальний коефіцієнт самоактуалізації), ОЧ (орієнтація в часі), ЦН (цінності), ПП (потреба в пізнанні), РА з ОЧ (орієнтація в часі), ПОГ (погляд на природу людини), ЦН (цінності), ОЧ (орієнтація в часі). СОР (сором'язливість) із ТМ (творче мислення), ГУМ (почуття гумору), ЕЛ (емоційна лабільність) корелює з ЗКС (загальний коефіцієнт самоактуалізації).

За допомогою кількісного (кореляційного) аналізу вирішене завдання пошуку взаємозв'язків між різними параметрами. Він дозволив: 1) вивчити закономірні взаємозв'язки між параметрами; 2) встановити, що зазначені зв'язки мають складний неоднозначний характер.

Наступним кроком нашого дослідження був якісний аналіз даних, що сприяв пошуку індивідуально-типових особливостей креативної особистості. Результати за композитним параметром методики Вішнякової, значення якого свідчить про загальний рівень креативності досліджуваних, було розподілено на чотири квартали. До першого увійшли показники досліджуваних, що показали найвищі бали, до четвертого – найнижчі. Першій групі (23 особи) було надано позначення «креативні» (КР), другій (23 особи) – «не креативні» (НКР).

Індивідуально-типові особливості особистості креативних студентів

У табл. 1 представлені результати за трьома методиками, що були обрані для проведення емпіричного дослідження («Рівень самоактуалізації», «Фрайбурзький багатофакторний особистісний опитувальник» та «Креативність»). Показники наведено у процентилях (PR). Статистична значущість відмінностей за середніми показниками «креативних» та «не креативних» досліджуваних визначена за t -критерієм Стьюдента.

Значущі відмінності між першою та другою групами відмічено за показниками «почуття гумору»,

«творче мислення», «допитливість», «творче ставлення до професії», «креативність», «автономність» на користь більш креативних студентів ($p < 0.05$).

Психологічну інтерпретацію даних побудовано на довідковому матеріалі, який надано авторами методик. Він надає можливість створити психологічні портрети представників групи «креативних» та «не креативних» досліджуваних.

«Креативи» значно краще володіють процесом перекомбінування елементів ситуації, що передбачає пошук яскравих, нестандартних, іноді унікальних мовних асоціацій, а також візуальну оригінальність, тобто здатність виходити за межі візуальних стереотипів, створювати нестандартні образи. Вони спроможні значно краще, ніж «не креативи» знаходити інформацію, полюбують вивчати нові речі та ідеї, постійно шукають нові засоби мислення, різні можливості розв'язання задач, вивчають книги, ігри, мапи, картини, щоб отримати якомога більше інформації.

Більш креативні студенти також схильні розмірковувати над природою речей, можуть, спираючись на дрібні, випадкові деталі, відтворювати цілісний результат, знаходити декілька варіантів оригінальних рішень, приймати рішення у нестандартних ситуаціях, враховувати наслідки таких рішень. На відміну від «не креативів», «креативи» здатні вигадувати нове у діяльності, яка їх цікавить, готові змінювати роботу на більш творчу, але з меншою грошовою винагородою, схильні отримувати нові знання, навіть якщо це пов'язано з певними незручностями, обирають професію з урахуванням власних творчих можливостей, робота становить для них головний сенс життя.

Проведене дослідження дозволяє дійти наступних **висновків**:

1. Аналіз літератури за темою роботи свідчить, що креативною є така особистість, яка схильна до нестандартних способів розв'язання задач, здатна до оригінальних й нестандартних дій, відкриттю нового, створенню унікальних продуктів.

2. Кореляційний аналіз дозволив вивчити закономірність взаємозв'язків між параметрами та встановити, що означені зв'язки мають складний неоднозначний характер.

3. Якісний аналіз показав, що особистість досліджуваних, які схильні до творчості (креативні), має низку суттєвих відмінностей у порівнянні з особистістю решти досліджуваних (не креативні), що підтверджує гіпотезу дослідження. «Креативних» відрізняє більш високий рівень вербальної та невербальної креативності, допитливості, творчого мислення, творчого ставлення до обраної професії, автономності у діях.

4. Проведене дослідження не охоплює низки питань, що пов'язані з креативною особистістю (розвиток за віком, залежність від професійної діяльності і т.п.).

Таблиця 1

Порівняння результатів предстаників різних типів (груп) досліджуваних (за t – критерієм Стюдента)

Показ-ники	Групи			Показ-ники	Групи		
	креативні (КР)	не креативні (НКР)	t-критерій		креативні (КР)	не креативні (НКР)	t-критерій
НР	53	41	1,16*	КР	75	65	2,05*
СА	65	52	1,29*	АВГ	67	52	2,16*
ДП	28	35	-0,64	СР	62	53	1,95
ДР	76	68	1,31	СН	67	65	0,55
ТВ	55	52	1,05	АС	68	59	1,40
УР	66	58	0,93	ГНС	78	60	1,84
РА	43	47	-0,54	КОН	56	59	-0,33
СОР	55	53	0,39	ЗКС	59	61	-0,47
ВД	77	67	0,98	ТМ	89	34	2,31*
ЕІ	48	59	-0,87	ДОП	76	31	2,25*
ЕЛ	58	65	-0,91	ОР	48	58	-1,35
МФ	54	49	1,01	УВ	61	59	0,09
ОЧ	57	68	-1,22	ІН	53	69	-1,22
ЦН	69	66	0,24	ЕМ	66	63	0,05
ПОГ	39	49	-1,17	ГУМ	79	43	2,49*
ПП	63	53	0,76	ТП	68	39	2,36*

Примітка. Тут і далі: «*» - статистична значущість відмінностей ($p < 0.05$).

ЛІТЕРАТУРА

- Бурлачук Л. Ф., Морозов С. М. Словарь-справочник по психодиагностике / Л. Ф. Бурлачук, С. М. Морозов. – СПб.: Питер, 2000. – 528 с.
- Вишнякова Н. Ф. Креативная акмеология. Психология высшего образования: Монография. В 2-х т. – Т. 2 / Н. Ф. Вишнякова – Минск: ООО «Дэбор», 1999. – 300 с.
- Дружинин В. Н. Психология общих способностей / В. Н. Дружинин. – СПб.: Питер, 2007. – 368 с.

Ю.Г. Черножук

КРЕАТИВНАЯ ЛИЧНОСТЬ: ИНДИВИДУАЛЬНОЕ И ТИПИЧНОЕ

В статье показано, что личность людей, более склонных к творчеству, имеет определенные отличия по сравнению с личностью тех, кто менее склонен к ней. Креативная личность отличается более высоким уровнем вербальной и невербальной креативности, любознательности, творческого мышления, творческого отношения к избранной профессии, автономности в действиях.

Ключевые слова: черты личности, креативная личность, креативность, уровень креативности

Yu.G. Chernozhuk

CREATIVE PERSONALITY: INDIVIDUAL AND TYPICAL CHARACTERISTICS

The analyzed literature defines a creative personality as an individuality who has a tendency to solve problems in a non-standard way, create unique things etc. The correlative analysis gave an opportunity to study patterns of interrelations between parameters and determine that these bonds have a difficult ambiguous character. The article shows that the personalities of people, who are more prone to creativeness, have some differences compared with the personalities of those who are less prone to it. The creative person has a higher level of verbal and non-verbal creativity, curiosity, creative thinking, creative attitude to the chosen profession, autonomy in action. This fact confirms a hypothesis.

Keywords: personality traits, creative personality, creativity, creativity level.

Подано до редакції 10.05.2013